

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2010, 1(5), p. 253–270.

EB KONKURENCIJOS TEISĖS PROCEDŪRŲ POBŪDIS: AR TURĖTŲ BŪTI TAIKOMAS EŽTK 6 STRAIPSNIS ŠIŲ PROCEDŪRŲ METU?

Justina Balčiūnaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+307 5) 2714 512
Elektroninis paštas estk@mruni.eu

Pateikta 2009 m. rugsėjo 11 d., parengta spausdinti 2010 m. sausio 10 d.

Anotacija. Tirdama Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 ir 82 straipsnių pažeidimus, Komisija vadovaujasi 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos Reglamente (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (toliau – Reglamentas Nr. 1/2003) nustatyta procedūra. Dėl šiuo teisės aktu Komisijai suteiktų itin plačių įgaliojimų, taip pat už konkurencijos teisės pažeidimus įmonėms taikomų baudų dydžių ir kitų aspektų kyla klausimas, ar EB konkurencijos teisės procedūros nepribylgsta procedūroms, turinčioms baudžiamąjį pobūdį, dėl to asmenims, kaltinamiems nusikaltimo padarymu, turėtų būti pripažįstamos ir garantuojamos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, iš dalies pakeistos protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6, 7 (toliau – EŽTK arba Konvencija), 6 straipsnyje įtvirtintos teisės.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT arba Strasbūro teismas) visuomet savarankiškai vertina, ar atitinkamas teisės pažeidimas priskirtinas baudžiamąjį poveikį turinčiai veikai. Šiame straipsnyje aptariami tokio EŽTT vertinimo kriterijai, analizuojama, ar EB konkurencijos teisės procedūros pagal Reglamentą Nr. 1/2003 atitinka EŽTT praktikoje išplėtotus teisės pažeidimo priskyrimo baudžiamosios teisės pobūdį turinčiai veikai kriterijus, kitaip tariant, ar remiantis EŽTT išvystytais kriterijais EB konkurencijos teisės

procedūros pripažintinos turinčiomis baudžiamosios teisės pobūdį. Taip pat analizuojama, kaip laikui bėgant keitėsi EB teismų nuomonė dėl EB konkurencijos teisės procedūrų baudžiamąjį pobūdį pripažinimo. Įvertinus esamą padėtį, apžvelgiama Lisabonos sutartimi numatytų pokyčių nagrinėjamoje srityje esmė bei su tokiais numatytais pasikeitimais susijusi būsima EŽTT praktikos problematika.

Straipsnis baigiamas tiriamų klausimų apibendrinimu, pateikiamos pagrindinės išvados.

Reikšminiai žodžiai: EB konkurencijos teisė, teisės pažeidimo kvalifikavimas, baudžiamasis kaltinimas, teisės pažeidimo pobūdis, sankcijos pobūdis ir griežtumas, Europos Komisijos taikomos baudos, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, Engel kriterijai.

Įvadas

Asmenys, kaltinami nusikaltimo padarymu, turi teisę į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, iš dalies pakeistos protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6, 7 šešto straipsnio suteikiamas garantijas. Keltinas klausimas, ar Europos Komisijos atliekami tyrimai pagal EB konkurencijos teisę laikytini baudžiamąjį pobūdį procedūromis EŽTT vertinimu. Teigiamai atsakius į tokį klausimą reikėtų pripažinti, kad Konvencijos 6 straipsnio garantijos turi būti užtikrinamos asmenims, kurių atžvilgiu Europos Komisija atlieka tyrimus dėl EB konkurencijos teisės pažeidimo.

Teisinėje literatūroje yra nagrinėjami arba tam tikri EB konkurencijos procedūrų pobūdžio aspektai, arba EŽTT praktika aiškinant baudžiamąjį kaltinimo sąvoką, tuo tarpu šio straipsnio tikslas – taikant EŽTT praktikoje išplėtotus kriterijus, pagal kuriuos šis teismas daro išvadą, ar buvo sprendžiamas baudžiamąjį kaltinimo klausimas, išanalizuoti, ar EB konkurencijos procedūros laikytinos turinčiomis baudžiamąjį pobūdį, t. y. ar asmenims, kurių atžvilgiu Europos Komisija vykdo procedūras pagal EB konkurencijos teisę, pripažintinos teisės pagal Konvencijos 6 straipsnį. EB konkurencijos procedūrų pobūdžio klausimus yra nagrinėję D. Slater, S. Thomas, D. Waelbroeck, B. J. Rodger, A. MacCulloch, W. Wils, J. Schwarze, R. Bechtold, W. Bosch, H. P. Nehl, A. Andreangeli ir kai kurie kiti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad literatūroje lietuvių kalba šie klausimai iš viso neanalizuoti. EŽTT praktiką aiškinant baudžiamąjį kaltinimo sąvoką ir atskleidžiant jo požymius yra analizavę L. Štarienė, C. Ovey, R. White, D. Gomien, P. Dijk, G. J. H. Hoof, A. W. Heringa, B. Q. C. Emmerson, A. Q. C. Ashworth, A. Macdonald. Visų šių autorių darbais remtasi rašant šį straipsnį.

EŽTT nėra turėjęs progos ištirti konkurencijos procedūrų pobūdį byloje, iškeltoje prieš ES valstybę narę¹, o Bendrijos teismų praktika šiuo klausimu yra neaiški ir vis

1 EŽTT yra vertinęs konkurencijos teisės pobūdį byloje prieš Rusiją, žr.: *OOO Neste St. Petersburg ir ZAO Kishiyavtoservece, OOO Nevskaya Toplivnaya, ZAO Transservice, OOO Faeton, OOO PTK-Service v. Russia*, no. 69042/01, 69050/01, 69054/01, 69055/01, 69056/01, 69058/01.

dar besiformuojanti, todėl prieštaringa, pavyzdžiui, *Hüls prieš Komisiją* byloje ETT pabrėždamas Komisijos skiriamų baudų dydį ir griežtumą pasisakė už nekaltumo prezumpcijos principo taikymą tokiose procedūrose, tačiau *Volkswagen* byloje ETT tiesiog nurodė, kad Reglento 17/62 15 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad skiriamos baudos yra ne baudžiamosios teisės pobūdžio, be to, jei būtų nuspręsta kitaip, ETT nuomone, tai gerokai paveiktų EB konkurencijos teisės efektyvumą.

Pirmoje straipsnio dalyje atskleidžiami EŽTT baudžiamojo kaltinimo sąvokos aiškinimo principai. Antroje straipsnio dalyje nagrinėjant EŽTT praktiką išskiriami baudžiamojo kaltinimo požymiai ir jais remiantis analizuojama, ar pagal EB konkurencijos teisę Europos Komisijos atliekami tyrimai gali būti laikomi iš tikrųjų esančiais baudžiamojo pobūdžio. Trečioje straipsnio dalyje nagrinėjama EB teismų praktikos evoliucija dėl EB konkurencijos teisės procedūrų pobūdžio, taip pat analizuojama Lisabonos sutarties įtaka nagrinėjamam klausimui.

1. Baudžiamojo kaltinimo sąvoka pagal EŽTK 6 straipsnį

Jei sprendžiamas atitinkamo asmens baudžiamojo kaltinimo klausimas, pagal EŽTK normas reikalaujama, kad bylą spręstų nepriklausomas ir nešališkas teismas (kaip reikalaujama ir civilinėse bylose) bei kad asmeniui būtų suteiktos visos EŽTK 6 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse įtvirtintos garantijos. Baudžiamojo kaltinimo sąvoką EŽTT visuomet aiškino savarankiškai, neatsižvelgdamas į tai, kaip atitinkama veika kvalifikuojama nacionalinėje teisėje. Taip EŽTT pasiekė, kad ši sąvoka būtų vienodai suprantama visose Europos Tarybos narėse ir valstybės negalėtų išvengti EŽTK kontrolės kvalifikuodamos veika kaip drausminę, administracinę ar civilinės teisės dalyką². Ypač didelę reikšmę šios sąvokos interpretavimas EŽTT praktikoje turi tais atvejais, kai yra sprendžiamas baudžiamojo kaltinimo klausimas ne klasikinėje baudžiamojoje byloje, o nagrinėjant teisės pažeidimą, kuris nacionalinėje teisėje priskiriamas prie administracinės, drausminės ar civilinės atsakomybės. Tokiais atvejais kyla klausimas, ar yra užtikrinamos Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės ir garantijos į teisingą bylos nagrinėjimą, nors asmeniui ir nėra pareiškiamas baudžiamasis kaltinimas.

Atsižvelgdamas į savo poziciją, jog kaltinimo sąvoka yra savarankiška, *Deweere prieš Belgiją* byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas kaltinimą apibūdino kaip oficialų kompetentingos institucijos pranešimą apie įtarimą, jog asmuo padarė nusikalstamą veiką, be to, atsižvelgdamas į Europos žmogaus teisių komisijos sprendimus ir nuomones, EŽTT sutiko, kad kaltinimas gali būti apibūdintas ir kaip kitokio pobūdžio priemonės, kurios išreiškia įtarimą ir iš esmės paveikia įtariamojo padėtį³. Tokių priemonių, prilygtančių baudžiamajam kaltinimui, pavyzdžiai galėtų būti oficialus pranešimas asmeniui, jog prieš jį pradėtas baudžiamasis persekiojimas, kompetentingos institucijos prašymas

2 Ovey, C.; White, R. *Jacobs and White: The European Convention on Human Rights*. Oxford University Press, 2002, p. 140–141.

3 *Deweere v. Belgium*, 27 February 1980, § 46, Series A no. 35.

pateikti įrodymus, asmens banko sąskaitų užšaldymas⁴, kai remiantis policijos protokolu prokuroras asmeniui iškelia bylą ir asmeniui paskiriamas advokatas, kai remiantis protokolu, kad pareiškėjas pažeidė tam tikras kainų reglamentavimo taisykles, prokuroras laikinai uždaro pareiškėjo parduotuvę⁵, orderio išdavimas, asmens ar patalpų krata, tačiau liudytojų apklausa ar policijos vykdomas tyrimas ar kitokie veiksmai, asmeniui nedarantys tiesioginio poveikio, Teismo nėra laikomi priemonėmis, stipriai paveikiančiomis asmens padėtį⁶. Kita vertus, jei trečiojo asmens teisės neigiamai paveikiamos dėl kitų asmenų baudžiamojo kaltinimo, tokie tretieji asmenys negali remtis EŽTK 6 straipsnio garantijomis, taikomomis baudžiamosioms procedūroms. Toks požiūris, įtvirtintas *Agosi prieš Jungtinę Karalystę* byloje, lėmė išvadą *Air Canada prieš Jungtinę Karalystę* byloje, kad lėktuvo, gabenusio narkotikus, konfiskavimas negali būti laikomas baudžiamuoju kaltinimu, pareikštu aviacijos įmonei. Faktas, kad įmonė atgavo lėktuvą tik tada, kai sumokėjo 50 000 svarų sterlingų, nepakeitė tokio sprendimo⁷.

Tad galima daryti išvadą, kad vertinant, ar atitinkama priemonė prilygsta baudžiamajam kaltinimui tose bylose, kurios nepatenka į klasikinę baudžiamosios teisės sritį (todėl yra ypač svarbu nustatyti, ar išties nėra sprendžiamas baudžiamojo kaltinimo klausimas), iš esmės galima vadovautis tuo, ar tokia priemonė iš tiesų išreiškia įtarimą asmens atžvilgiu ir gali stipriai paveikti jo padėtį.

2. Baudžiamojo kaltinimo požymiai ir EB konkurencijos teisė

Kaip minėta, EŽTT niekada nesivadovavo tik nacionalinės teisės nuostatomis nagrinėdamas, ar konkrečioje byloje sprendžiamas baudžiamojo kaltinimo klausimas. *Engel ir kiti prieš Nyderlandus* byloje Teismas pastebėjo, kad Konvencija be jokių abejonių leidžia valstybėms vykdamas savo, kaip viešojo intereso saugotojų, funkcijas nustatyti ar išlaikyti skirtumą tarp baudžiamosios ir drausminės teisės ir nubrėžti skiriamąją liniją, bet tik įvykdamas tam tikras sąlygas⁸. Šioje byloje EŽTT įtvirtino baudžiamojo kaltinimo požymius – tris kriterijus, pagal kuriuos Teismas nustato, ar yra sprendžiamas baudžiamojo kaltinimo klausimas. Taigi, nagrinėdamas tokį aspektą Teismas dėmesį kreipia į:

- 1) teisės pažeidimo kvalifikavimą pagal nacionalinę teisę;
- 2) teisės pažeidimo pobūdį;
- 3) sankcijos pobūdį ir griežtumą.

4 Štarienė, L. *Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio taikymo sritis: civilinių teisių ir pareigų bei baudžiamojo kaltinimo klausimai* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2005 [žiūrėta 2009-05-16]. <http://tm.infolex.lt/?item=stras_publ>.

5 An analysis of the case *Gurepka v. Ukraine*, Judgement of the European Court of Human Rights issued on 6 September 2005 (Application 61406/00). Legal Guide, 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-05-17]. <http://www.legalguide.am/doc/materials_on_website/materials_english/analysis/analysis_gurepka.pdf>.

6 Gomien, D. *The Short Guide to the European Convention on Human Rights*. Council of Europe, 2005, p. 51–52.

7 Dijk, P.; Hoof, G. J. H.; Heringa, A. W. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, 1998, p. 409.

8 *Engel and others v. Netherlands*, 8 June 1976, § 81, Series A no. 22.

Strasbūro teismas savo praktikoje taip pat išaiškino, kad antrasis ir trečiasis kriterijai yra alternatyvūs ir nebūtinai nagrinėtini kartu: tam, kad būtų taikomas 6 straipsnis, užtenka, kad ginčijamas teisės pažeidimas būtų laikomas baudžiamosios teisės pobūdžio arba kad teisės pažeidimas užtraukė asmeniui tokią atsakomybę, kuri pagal savo pobūdį ar laipsnį priklauso baudžiamajai sričiai. Tačiau toks aiškinimas nepanaikina galimybės kriterijus nagrinėti kartu, kai analizuojant kiekvieną kriterijų atskirai nepavyksta padaryti aiškios išvados dėl baudžiamojo kaltinimo egzistavimo⁹. Kita vertus, šie trys aspektai dažniau nagrinėjami atskirai negu kartu. Dėl to, jei pareiškėjui pavyksta įrodyti bent vieną iš jų, Teismas nusprendžia, kad ginčijamas veiksmas ištis priskirtinas baudžiamajai sričiai¹⁰.

2.1. Teisės pažeidimo kvalifikavimas pagal nacionalinę teisę

2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (toliau – Reglamentas Nr. 1/2003) 23 straipsnio, reglamentuojančio baudų skyrimą, 5 dalis aiškiai numato, kad pagal šio straipsnio pirmas dvi dalis priimti Komisijos sprendimai nėra baudžiamosios teisės pobūdžio¹¹. Taigi, būtų galima teigti, kad pagal *Engel* bylos pirmąjį kriterijų Komisijos atliekami tyrimai EB konkurencijos teisės srityje neturėtų pakliūti į EŽTK 6 straipsnio sritį. Tačiau Strasbūro teismas pripažino, jog šis kriterijus iš esmės yra svarbus, tačiau pažeidimo kvalifikavimas nacionalinėje teisėje turi daugiau „formalią ir santykinę“ reikšmę; šis kriterijus yra tik kaip pradinis atskaitos taškas sprendžiant baudžiamojo kaltinimo klausimą¹². Toks Teismo požiūris yra visiškai suprantamas, nes, kaip jau minėta, jei Teismas vertindamas, ar yra sprendžiamas baudžiamojo kaltinimo klausimas, pagrindu laikytų faktą, kaip toks teisės pažeidimas yra kvalifikuojamas nacionalinėje teisėje, valstybės galėtų išvengti reikalavimo asmeniui užtikrinti EŽTK 6 straipsnyje įtvirtintas teises tiesiog atitinkamus teisės pažeidimus kvalifikuojant kaip drausminės, administracinės ar civilinės, bet tik ne baudžiamosios teisės srities. Aišku, jei atitinkamas teisės pažeidimas nacionalinėje teisėje būtų priskiriamas baudžiamajai teisei, Teismas toliau nebevertintų teisės pažeidimo pagal likusius du *Engel* kriterijus, o nagrinėtų, ar asmeniui buvo suteiktos visos EŽTK 6 straipsnio garantijos.

Be to, pasakytina, kad Reglamento Nr. 1/2003 5 straipsnis ir 12 straipsnio 3 dalis suponuoja valstybės narės konkurencijos institucijos galimybę asmenims taikyti baudžiamąsias sankcijas už EB konkurencijos teisės pažeidimus¹³, todėl darytina išvada,

9 *Ezeh and Connors v. United Kingdom* [GC], no. 39665/98, 40086/98, § 86.

10 An analysis of the case *Gurepka v. Ukraine*, Judgement of the European Court of Human Rights issued on 6 September 2005 (Application 61406/00), *supra* note 5, p. 9.

11 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. [2003] OL L1/1.

12 *Engel and others v. Netherlands*, *supra* note 8, § 82.

13 Reglamento Nr. 1/2003 5 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybių narių konkurencijos institucijos turi teisę atskirose bylose taikyti Sutarties 81 ir 82 straipsnius. Tuo tikslu, veikdamos savo iniciatyva ar skundo pagrindu, jos gali skirti vienkartinės, periodinės ar kitas nacionaliniuose įstatymuose numatytas nuobaudas. Vadinasi, jei valstybės narės nacionaliniuose įstatymuose už atitinkamą konkurencijos teisės pažeidimą bus numatyta baudžiamosios teisės pobūdžio bausmė (pavyzdžiui, įkalinimas), pagal šį straipsnį valstybės narės konkuren-

kad, vertinant EB konkurencijos teisės pažeidimą pagal pirmą *Engel* kriterijų, reikėtų atsižvelgti ne tik kaip atitinkamas teisės pažeidimas kvalifikuojamas pagal EB, bet ir pagal nacionalinę teisę. Juk būtų nesuderinama su Konvencijos tikslu ir savarankišku jos taikymu, jei nacionalinės konkurencijos teisės taisyklės būtų klasifikuojamos kaip baudžiamojo pobūdžio, o EB konkurencijos teisės taisyklės – ne¹⁴.

2.2. Teisės pažeidimo pobūdis

Antrasis *Engel* kriterijus – teisės pažeidimo pobūdis – EŽTT nuomone, turi daugiau reikšmės nei anksčiau minėtasis¹⁵. Pagal šį kriterijų konkretų teisės pažeidimą vertindamas Teismas analizuoja, ar ginčijama teisinė priemonė yra taikoma tik konkrečiai asmenų grupei, ar ji apskritai yra įpareigojamojo pobūdžio, ar procesinius veiksmus vykdo viešosios teisės (valstybinė) institucija, turinti įstatymu numatytas prievartos priemones, ar procesas pasižymi baudžiamaisiais ar atgrasinančiais elementais, ar bausmės paskyrimas priklauso nuo kaltės nustatymo ir kaip panašios procedūros yra klasifikuojamos kitose Europos Tarybos valstybėse narėse¹⁶.

Pirmiausia, norint skirti nusikaltimą nuo kitokio pobūdžio teisės pažeidimų, svarbu išsiaiškinti, ar įstatymas yra taikomas konkrečiai asmenų grupei (ginkluotųjų pajėgų nariams, kaliniams ar tam tikros profesijos asmenims), ar visiems asmenims. EŽTT nagrinėdamas, ar drausminės sankcijos pritaikymas asmeniui neprilygo baudžiamajam kaltinimui Konvencijos prasme, pažymėjo, kad drausminėmis sankcijomis siekiama, kad tam tikra asmenų grupė laikytųsi jos atžvilgiu priimtų taisyklių, tuo tarpu bendro pobūdžio sankcijos, kurios yra taikomos visiems asmenims, nepaisant jų priklausymo tam tikrai asmenų grupei, yra baudžiamosios, todėl tokio pobūdžio sankcijos neginčytinai suponuos baudžiamąjį kaltinimą, kaip numatyta Konvencijos 6 straipsnyje¹⁷. Pritaikius šį kriterijų procesinių veiksmų pagal EB sutarties 81 ir 82 straipsnius nagrinėjimui pasakytina, kad EB sutarties 81 ir 82 straipsniai yra visiems ūkio subjektams taikomos bendros taisyklės¹⁸, todėl šios normos priskirtinos ne prie konkrečiai asmenų grupei taikomų taisyklių, o laikytinos bendromis įpareigojamojo pobūdžio normomis. Dėl to šių normų pažeidimas suponuos visiems asmenims, nepaisant jų priklausymo tam tikrai asmenų grupei, taikomas bendro pobūdžio sankcijas, kurios savo ruožtu, EŽTT nuomone, neginčytinai suponuos baudžiamąjį kaltinimą.

cijos institucija galės tokią bausmę paskirti. Be to, Reglamento 12 straipsnio 3 dalies paskutinėje pastraipoje tiesiogiai kalbama apie laisvės atėmimo bausmės taikymo atvejį – čia numatytas atvejis, kada institucija gautos informacijos negali panaudoti laisvės atėmimo bausmėms taikyti.

14 Cleary, Gottlieb, Steen & Hamilton, Intervention of the European Company Lawyers' Association (ECLA) in Case n° 56672/00, Senator Lines GmbH against the 15 members of the European Union, 22 June 2001, p. 5.

15 *Benham v. United Kingdom*, 10 June 1996, § 56, Reports 1996-III.

16 Emmerson, B. Q. C.; Ashworth, A. Q. C.; Macdonald, A. *Human rights and criminal justice*. Second edition. London: Sweet&Maxwell, 2007, p. 194.

17 *Weber v. Switzerland*, 22 May 1990, § 33, Series A no. 177.

18 Slater, D.; Thomas, S.; Waelbroeck, D. Competition law proceedings before the European Commission and the right to a fair trial: no need for reform? *European Competition Journal*. 2009, 5(1): 97–143.

Benham prieš Jungtinę Karalystę byloje EŽTT pripažindamas, kad buvo sprendžiamas baudžiamąjį kaltinimą klausimas, ir nagrinėdamas šį klausimą pagal antrąją *Engel* byloje suformuluotą kriterijų, be kita ko, pažymėjo, kad ginčijamas procesas buvo vykdomas valdžios institucijos, turinčios įstatyme numatytas įpareigojančias galias¹⁹. Tiesa, Europos Teisingumo Teismas (toliau – ETT) savo praktikoje bandydamas paneigti galimybę ginčijant Komisijos sprendimą remtis Konvencija teigė, kad Komisija nėra nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios ir jai patikėta vykdyti tik administracines funkcijas²⁰. Nors šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad išties nėra viena Konvencijos nuostata nenustato specialių „administracinio teisingumo“ standartų, taikytinų procedūrose prieš neteismines institucijas, Strasbūro institucijos savo praktikoje yra pažymėjusios, kad, atsižvelgiant į visų valstybių Konvencijos dalyvių administracinę teisę, daugelyje sričių viešosios valdžios institucijoms įstatymais yra suteiktos teisės imtis įvairių veiksmų, kurie išties gali pažeisti piliečių teises²¹. Konvencijos 6 straipsnis turėtų būti taikomas visoms procedūroms (nesvarbu, ar jos teisminės, ar administracinės), kurių metu yra priimamas lemiamas sprendimas dėl tam tikros asmens teisės²². Atsižvelgiant į tokią EŽTT praktiką Europos Komisija laikytina viešosios teisės institucija, kuri imdamasi veiksmų pagal EB sutarties 81 ir 82 straipsnius savo galias grindžia Reglamento Nr. 1/2003 nuostatomis, todėl konstatuotina, kad EB konkurencijos procedūrą vykdo viešosios teisės institucija, galinti taikyti teisės aktuose numatytas prievartos priemones.

Nagrinėjant, ar Europos Komisijos atliekamas procesas pasižymi baudžiamaisiais ar atgrasinančiais elementais, pabrėžtina, kad baismės, taikomos pagal Reglamentą Nr. 1/2003, yra griežtai baudžiamąjį ir atgrasančią pobūdžio. Pavyzdžiui, pagal Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies a punktą skirtų baudų apskaičiavimo gairių (toliau – Gairės) 4 punkte įtvirtinta „Komisija ypatingą dėmesį turi kreipti į savo veiksmų atgrasomąjį pobūdį. Todėl Komisijai nustačius Sutarties 81 ir 82 straipsnių nuostatų pažeidimą gali būti reikalinga paskirti baudą tiems, kurie pažeidė šias teisės nuostatas. Pakankamai atgrasomas baudas reikia nustatyti ne vien tik siekiant nubausti susijusią įmonę (konkretus atgrasomasis poveikis), bet ir siekiant atgrasyti kitas įmones imtis veiksmų, prieštaraujančių Sutarties 81 ir 82 straipsniams, arba tęsti tokius veiksmus (bendras atgrasomasis poveikis).“²³ Be to, reikia pabrėžti, kad išties sunku surasti kitą tokią sritį, kurioje baudos būtų tokios didelės, kaip už EB konkurencijos teisės pažeidimus. Pavyzdžiui, 2004 m. kovo 24 d. Komisijos sprendimu įmonei *Microsoft Corporation* už du piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejus paskirta 497 196 304 EUR bauda²⁴, o 2009 m. gegužės 13 d. buvo pranešta, kad už piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi dalyvaujant neteisėtoje antikoncepcinėje veikloje, siekiant iš rinkos išstumti konku-

19 *Benham v. United Kingdom*, supra note 15, § 56.

20 Andreangeli, A. *EU Competition Enforcement and Human Rights*. Edward Elgar Publishing, Inc., 2008, p. 23.

21 *Kaplan v. United Kingdom*, 17 July 1980, § 150, D.R. 21, p. 5.

22 *Le Compte, Van Leuven ir de Meyere v. Belgium*, 23 June 1981, Series A no. 43.

23 Pagal Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies a punktą skirtų baudų apskaičiavimo gairės. [2006] OL C 210/2.

24 Europos Komisijos informacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-09]. <<http://ec.europa.eu/competition/anti-trust/cases/decisions/37792/en.pdf>>.

rentus, Komisija įmonei *Intel Corporation* paskyrė net 1 060 000 000 EUR baudą²⁵. Ką jau kalbėti apie tai, kad tokios baudos šimtus ar net tūkstančius kartų viršija baudas tose bylose, kur EŽTT procedūras pripažino baudžiamosios teisės pobūdžio, pavyzdžiui, byloje *Balsytė-Lideikienė prieš Lietuvą* nagrinėdamas skundą dėl Konvencijos 6 straipsnio pažeidimo, EŽTT atsižvelgė į tai, kad nors pareiškėjai taikyta sankcija buvo išpėjimas ir neparduotų „Lietuvio kalendoriaus“ egzempliorių bei priemonių šiam leidiniui gaminti konfiskavimas, tačiau pats taikytas straipsnis numatė baudą nuo 1 iki 10 tūkstančių litų, todėl remdamasis savo suformuota praktika Teismas padarė išvadą, jog klausimas dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą šioje byloje yra baudžiamojo pobūdžio ir turi būti nagrinėjamas pagal 6 straipsnio 3 dalį²⁶. Taigi, akivaizdu, kad pagal Reglamentą Nr. 1/2003 Komisijos atliekamos procedūros tikrai pasižymi baudžiamaisiais ar atgrasančiais elementais, todėl šiuo aspektu vertintinos kaip esančios baudžiamojo pobūdžio.

Analizuojant, kaip panašios procedūros yra klasifikuojamos kitose Europos Tarybos valstybėse narėse, reikėtų pabrėžti, kad pastaraisiais metais matyti ryškios Europos Sąjungos valstybių narių teisės derinimo su Bendrijos konkurencijos teisės modeliu tendencijos. Tačiau šie procesai prasidėjo ne dėl kokio nors įstatymo numatyto Bendrijų institucijų įsikišimo, bet buvo pagrįsti trejopo pobūdžio raida. Pirmiausia, Europos Sąjungos plėtra buvo pagrįsta reikalavimu, kad prisijungiančios šalys priimtų konkurencinius įstatymus, suformuluotus atsižvelgiant į Bendrijos konkurencijos taisyklių modelį, pavyzdžiui, Lenkija, Čekija, Slovakija ir Vengrija, savo konkurencinius įstatymus priėmusios 1990–1991 m., rėmėsi Bendrijos taisyklėmis. Antra, kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Nyderlandai ir Italija, kurios anksčiau visai neturėjo ar turėjo nedaug konkurencijos teisės nuostatų, priėmė įstatymus remdamosi Bendrijos modeliu. Trečia, kitos valstybės narės taip pat priėmė konkurencijos teisės nuostatas pagal Bendrijos modelį, pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos 1998 m. Konkurencijos aktas yra klasikinis šios raidos pavyzdys, pristatantis naujus konkurencijos teisės draudimus, suformuluotus pagal Steigimo sutarties 81 ir 82 straipsnius, ir numatantis bendrą reikalavimą aiškinti draudimus pagal Bendrijos teisę²⁷. Beje, Lietuvos Respublika taip pat reformavo taikomų sankcijų sistemą, kad ši atitiktų Europos Komisijos taikomų sankcijų principus²⁸, nors baudžiamosios teisės sankcijos už konkurencijos teisės pažeidimus nebuvo įtvirtintos. Šiuo metu 17 Europos Sąjungos valstybių narių – Didžioji Britanija, Vokietija, Danija, Prancūzija, Italija, Austrija, Graikija, Ispanija, Estija, Slovakija, Čekija, Suomija, Norvegija, Kipras, Malta ir Slovėnija yra priėmusios teisės aktus, kuriais numatoma baudžiamosios teisės sankcijos įmonėms ar fiziniams asmenims už konkurencijos teisės pažeidimus²⁹. Pavyzdžiui, Airija ir Estija nacionalinėje teisėje už konkurencijos

25 Europos Komisijos informacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-09]. <<http://europa.eu/rapid/pressRelease-sAction.do?reference=IP/09/745&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>.

26 *Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, 04 November 2008, § 61.

27 Rodger, B. J.; MacCulloch, A. *Competition law and policy in the EC and UK*. Third edition, London: Cavendish Publishing Limited, 2004, p. 59.

28 Europos Komisijos informacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-12]. <http://ec.europa.eu/competition/annual_reports/2004/aeccr_en.pdf>.

29 Slater, D.; Thomas, S.; Waelbroeck, D., *supra* note 18, p 169.

teisės pažeidimus įtvirtino tik baudžiamosios teisės priemonės numatydamos baudas įmonėms ir fiziniams asmenims, taip pat įkalinimą; Didžiojoje Britanijoje įmonėms skiriamos baudos ne baudžiamosios teisės pagrindu, tačiau taip pat numatytas atleidimas iš direktoriaus pareigų bei įkalinimas ir/ar baudžiamosios teisės pobūdžio baudos fiziniams asmenims ypač už susitarimus dėl kainų, produkcijos teikimo ribojimą ir pan.; Prancūzijoje, Kipre ir Slovakijoje pagrindinės sankcijos yra ne baudžiamosios teisės pobūdžio baudos įmonėms, tačiau fiziniams asmenims taip pat gali būti skirtas įkalinimas; Danijoje ir Maltoje įtvirtintos tik baudos įmonėms, tačiau jos yra baudžiamosios teisės pobūdžio. Be to, Maltoje įmonės direktorius gali būti laikomas atsakingu kartu ar atskirai nuo jo vadovaujamos įmonės; Graikijoje ne baudžiamosios teisės pobūdžio baudos įmonėms (bei vadovui imant kartu ar atskirai nuo įmonės) yra derinamos su baudomis pagal baudžiamąją teisę; Vokietijoje ne baudžiamosios teisės pobūdžio baudos yra skiriamos fiziniams asmenims ir įmonėms, taip pat tam tikrais atvejais numatyta ir įkalinimo galimybė; Austrijoje ne baudžiamosios teisės baudos yra skiriamos tik įmonėms, tačiau fiziniams asmenims gali būti skiriamas įkalinimas³⁰. Be to, tai, kad kitos valstybės narės nepatenka į šių 17-os valstybių narių, kriminalizavusių vienokius ar kitokius konkurencijos teisės pažeidimus, sąrašą, nereiškia, kad už juos taikomos baudos negalėtų EŽTT būti pripažintos atitinkančiomis visus *Engel* byloje išvardytus kriterijus, dėl to prilygstančiomis baudžiamajam kaltinimui. Tačiau net ir atmetus šią galimybę matyti, kad didžioji dauguma Europos Sąjungos valstybių narių yra kriminalizavusios vienokius ar kitokius konkurencijos teisės pažeidimus, todėl, manytina, kad tokia statistika gana akivaizdžiai parodo, kad ir EB konkurencijos teisė turėtų būti laikoma turinčia baudžiamosios teisės pobūdį.

Pagal *Engel* bylos antrąjį kriterijų išnagrinėjus Europos Komisijos vykdomas konkurencijos teisės procedūras matyti, kad tokios procedūros visiškai atitinka EŽTT išplėtotus šio kriterijaus aspektus: EB sutarties 81 ir 82 straipsniai nėra taikoma tik konkrečiai asmenų grupei, o yra apskritai įpareigojamojo pobūdžio, procesinius veiksmus vykdo viešosios teisės institucija, turinti įstatymu numatytas prievartos priemones, procesas pasižymi baudžiamaisiais ir atgrasinančiais elementais, o analogiškų procedūrų bent tam tikri aspektai yra kriminalizuoti daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių.

2.3. Sankcijos pobūdis ir griežtumas

Sankcijos pobūdį ir jos griežtumą EŽTT skiria kaip atskirą baudžiamąjį kaltinimą požymį. Kaip ir antrasis kriterijus, jis labai svarbus nustatant, ar kaltinimas vadovaujantis Konvencija yra baudžiamasis, ar ne, tačiau, kaip jau buvo minėta, EŽTT savo praktikoje pažymi, kad antrasis ir trečiasis *Engel* byloje įtvirtinti kriterijai yra alternatyvūs ir nebūtinai vienas kitą papildantys. Kad būtų pripažinta, jog asmens atžvilgiu buvo sprendžiamas baudžiamąjį kaltinimą klausimas, užtenka, jei ginčijamas pažeidimas savo pobūdžiu priskiriamas baudžiamosios teisės sričiai arba kad už nusizengimą asmeniui taikoma bausmė savo pobūdžiu ar sunkumu priklauso baudžiamosios teisės sričiai.

30 Wils, W. P. J. *Efficiency and Justice in European Antitrust Enforcement*. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing, 2008, p. 169.

Visuomet, kai asmeniui skiriama bauda, EŽTT atsižvelgia, ar bauda siekiama piniginės kompensacijos už padarytą žalą, ar tai yra išimtinai prevencinio pobūdžio bausmė. Tik pastaruoju atveju tai bus argumentas EŽTT baudą pripažinti baudžiamojo pobūdžio bausme³¹.

Nagrinęjant mokesčines bylas pasakytina, kad nusižengimas bus laikomas turinčiu baudžiamosios teisės pobūdį netgi nepaisant jo mažareikšmiškumo (pvz., *Jussila prieš Suomiją* byloje nagrinėjama bauda buvo 10 procentų nuo mokėtinų mokesčių)³². Strasbūro institucijos taip pat ir konkurencijos teisės byloje yra konstatavusios, kad baudos dydis lėmė pripažinimą, kad buvo sprendžiamas baudžiamojo kaltinimo klausimas. *Société Stenuit prieš Prancūziją* byla buvo susijusi su prancūzų konkurencijos teisės taisyklėmis; įmonei paskirta administracinė 50 000 Prancūzijos frankų bauda³³. Europos žmogaus teisių komisija nusprendė, kad bauda laikytina baudžiamąja sankcija, kai ji turi baudžiamųjų ir atgrasančių elementų, todėl, Komisijos nuomone, tokia didelė bauda ir galimybė nustatyti baudą, kuri sudarytų iki 5 procentų metinės įmonės apyvartos, pakankamai aiškiai parodė, jog ginčijama bauda buvo siekiama atgrasinti, todėl ji laikytina baudžiamąja sankcija³⁴.

Šiuo aspektu pasakytina, kad įmonėms, kurios tyčia ar dėl neatsargumo pažeidžia Sutarties 81 ar 82 straipsnio nuostatas ar nesilaiko sprendimo, nustatančio laikinųjų apsaugos priemonių taikymą pagal Reglamento Nr. 1/2003 8 straipsnį, ar nesilaiko išpareigojimo, kuris pagal Reglamento Nr. 1/2003 9 straipsnį priimtu sprendimu tapo privalomu, Europos Komisija turi teisę pažeidimo dalyvei skirti baudą, neviršijančią 10 procentų jos bendrosios apyvartos praėjusiais ūkiniais metais³⁵. Europos Komisijos skiriamos baudos dėl konkurencijos teisės pažeidimų per pastarąjį dešimtmetį pasiekė išpūdingą lygį, o per pastaruosius kelerius metus pakilo dar drastiškiau. Dabartinis pikas pasiektas, kai 2007 m. Europos Komisija nubaudė įmones už dalyvavimą liftų ir eskalatorių kartelyje 992 milijonų eurų bauda, o tai tik per plauką nesiekia milijardo eurų ribos. Europos Komisijos baudų skyrimo praktikos statistika rodo, kad 2006 m. baudos ėmė peržengti protingas ribas, kai iki 2006 m. per vienerius metus bendra visų skirtų baudų suma neviršijo 1 milijardo eurų ir vidutinė bauda vienai įmonei nebuvo didesnė nei 20 milijonų eurų. Tuo tarpu dvejais metais vėliau, 2007-aisiais, šie skaičiai išaugo trigubai ir daugiau³⁶. Tokią Europos Komisijos skiriamų baudų evoliuciją puikiai atskleidžia diagrama, sudaryta pagal Europos Komisijos pateikiamus statistikos duomenis, paskutinį sykį atnaujintus 2009 m. sausio 28 d.³⁷ (žr. pav.).

31 *Bendenoun v. France*, 24 February 1994, § 47, Series A no. 284.

32 *Jussila v. Finland* [GC], no. 73053/01, § 10.

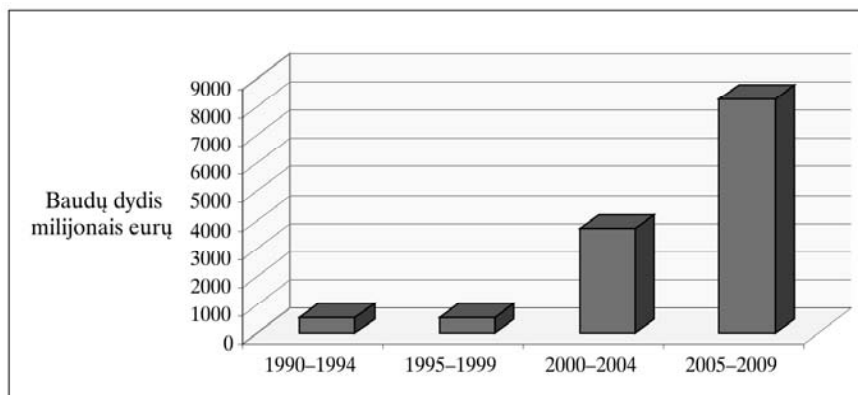
33 *Société Stenuit v. France*, 27 February 1992, § 5, Series A, no. 232-A.

34 *Société Stenuit v. France*, § 62-65, Com. Rep., EHRR, Series A, no. 232-A.

35 Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalis.

36 Schwarze, J.; Bechtold, R.; Bosch, W. *Deficiencies in European Community Competition Law. Critical analysis of the current practice and proposals for change*. Stuttgart: GleissLutz Rechtsanwälte, 2008, p. 5.

37 Baudų dydžiai pateikti tokie, kokius įmonėms nustatė Europos Komisija, neatsižvelgiant į pasikeitimus, priimtus po Europos Teisingumo Teismo ar Pirmosios instancijos teismo sprendimų. Šie duomenys yra susiję tik su karteliniiais pažeidimais pagal EB sutarties 81 straipsnį. Europos Komisijos informacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-19]. <<http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>>.

1990–2009 m. Europos Komisijos skirtos baudos (nekoriguotos teisminių institucijų)

Tačiau nagrinėjant skiriamų baudų griežtumo aspektą svarbu pabrėžti, kad EŽTT teigia, jog galutinis apeliacijos rezultatas negali panaikinti pačioje pradžioje asmeniui grėsusios sankcijos dydžio reikšmės³⁸, todėl baismės griežtumas turi būti įvertintas atsižvelgiant į įstatyme nustatytos potencialios baismės maksimalią ribą³⁹. Tad iš esmės nėra svarbu, kokio dydžio bauda įmonei, pažeidusiai EB konkurencijos teisę, iš tikrųjų bus skirta, baismės griežtumas vertintinas skaičiuojant 10 procentų nuo įmonės bendrosios apyvartos praėjusiais ūkiniais metais. Tiesa, Europos Žmogaus Teisių Teismui kol kas dar neteko vertinti Europos Komisijos ar valstybės narės konkurencijos institucijos skirtos baudos griežtumo, tačiau atsižvelgiant į Europos žmogaus teisių komisijos nuomonę minėtoje *Société Stenuit prieš Prancūziją* byloje darytina išvada, kad bauda, kurios viršutinė riba siekia 10 procentų įmonės metinės apyvartos, EŽTT būtų laikoma baudžiamąja sankcija. Pasakytina, kad ETT savo praktikoje pasiremdamas EŽTT sprendimais bylose *Öztürk*⁴⁰ ir *Lutz*⁴¹ taip pat yra įvertinęs Europos Komisijos skiriamų sankcijų pobūdį Konvencijos prasme, pabrėždamas, jog turint omenyje baismės dydį ir griežtumą, nekaltumo prezumpcijos principas turi būti taikomas su konkurencijos teisės pažeidimais susijusių procedūrų metu, kada gali būti skiriamos baudos ar periodinės nuobaudos⁴².

38 *Campbell and Fell v. United Kingdom*, 28 June 1984, § 72, Series A no. 80.

39 *Ezeh and Connors v. United Kingdom* [GC], *supra* note 9, § 87.

40 *Öztürk v. Germany*, 21 February 1984, Series A no. 73.

41 *Lutz v. Germany*, 25 August 1987, Series A no. 123.

42 Byla C-199/92 P, *Hüls AG v. Commission*, § 150 [1999] ECR I-04287.

3. Konvencijos 6 straipsnis konkurencijos procedūrose ir EB teismų požiūris: dabartinės realijos ir perspektyvos

Kaip buvo minėta, jei EB konkurencijos teisės procedūros pripažintinos turinčiomis baudžiamosios teisės pobūdį, asmenims turi būti garantuojamos Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės. Tačiau kyla klausimas, ar Bendrijos teismai savo praktikoje pripažįsta tokias teises asmenims, kurių atžvilgiu Europos Komisija atlieka tyrimą dėl EB sutarties 81 ar 82 straipsnio pažeidimo.

3.1. Europos Sąjungos teismų požiūris į EB konkurencijos teisės procedūrų pobūdį

Dar 1975 m. Generalinis advokatas Mayras savo išvadoje pasakė, kad nors ir tuomet galiojęs Reglamentas Nr. 17/62 įtvirtino baudų, skiriamų pagal šį reglamentą, ne baudžiamosios teisės pobūdį, jis nemanantis, kad gali būti įmanoma aiškinant sąvoką „tyčia“ nekreipti dėmesio į sąvokas, paprastai vartojamas valstybių narių baudžiamojoje justicijoje⁴³. Tačiau ETT tik 1989 m. spalio 18 d. garsioje byloje *Orkem prieš Komisiją* labai atsargiai paminėjo Konvencijos taikymą EB konkurencijos teisėje, teigdamas, kad nors įmonė, prieš kurią atliekamas tyrimas pagal konkurencijos teisę, ir gali remtis Konvencijos 6 straipsniu, tačiau nei šio straipsnio formuluotė, nei EŽTT sprendimai nereikalauja suteikti jai teisę neduoti prieš save parodymų⁴⁴.

Dešimtmečiu vėliau ETT tapo kiek drąsesnis šiuo klausimu – byloje *Baustahlgewebe prieš Komisiją* buvo pasakyta, jog bendrasis Bendrijos principas, kad kiekvienas turi teisę į sąžiningą teisinį procesą, yra taikomas ir toms procedūroms, kurių metu ginčijamas Komisijos sprendimas paskirti baudą įmonei už konkurencijos teisės pažeidimą⁴⁵. Po sprendimo *Hüls prieš Komisiją* byloje, kurioje, kaip jau minėta, ETT pabrėždamas Komisijos skiriamų baudų dydį ir griežtumą pasisakė dėl nekaltumo prezumpcijos principo taikymo tokiose procedūrose, Europos Bendrijų pirmosios instancijos teismas (toliau – PIT) savo sprendimuose neretai ėmė remtis šioje byloje suformuluotu argumentu⁴⁶. Ir kai teisinėje literatūroje pasirodė drąsesnių pranešimų, kad Bendrijos teismai, atrodo, ima pripažinti baudžiamąjį (ar bent jau kvazibaudžiamąjį) EB konkurencijos teisės pobūdį⁴⁷, ETT priėmė tokiomis aplinkybėmis ypač nesuprantamą sprendimą *Volkswagen*

43 Byla 26/75, *General Motors v. Commission*, Generalinio advokato išvada byloje [1975] ECR 1367.

44 Byla 347/89, *Orkem v. Commission*, § 30 [1989] ECR 3283.

45 Byla C-185/95, *Baustahlgewebe v. Commission*, § 21 [1998] ECR I-8422.

46 Byla T-62/98, *Volkswagen AG v. Commission*, § 281 [2000] ECR II-2707; sujungtos bylos T-67/00, T-68/00, T-71/00 ir T-78/00, *JFE Engineering v. Commission*, § 178 [2004] ECR II-2501; sujungtos bylos T-22/02 ir T-23/02, *Sumitomo Chemical v. Commission*, § 105 [2005] ECR II-4065; byla T-38/02, *Groupe Danone v. Commission*, § 216 [2005] ECR II-4407; byla T-279/02, *Degussa AG v. Commission*, § 115 [2006] ECR II-897; sujungtos bylos T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP ir T-61/02 OP, *Dresdner Bank AG and others v. Commission*, § 61 [2006] ECR II-3567; byla T-36/05, *Coats Holdings Ltd and J & P Coats Ltd v. Commission*, § 70 [2007] ECR II-110 (santraukų paskelbimas).

47 Nehl, H. P. Changes in Legislation: Constitutional Reform and the Role of the Administrator. The modernisation of European competition law: the next ten years. Iš *A conference sponsored by Linklaters & Alliance and organised jointly with the Centre for European Legal Studies*. Cambridge, 2000, p. 40–41; Andreangeli, A.

byloje. Teismas, atrodo, vėl pakeitė savo nuomonę dėl EB konkurencijos teisės pobūdžio ir nurodė, kad Reglento 17/62 15 straipsnio 2 dalis įtvirtina, jog skiriamos baudos yra ne baudžiamosios teisės pobūdžio, be to, jei būtų pritarta apelianto nuomonei, tai gerokai paveiktų EB konkurencijos teisės efektyvumą⁴⁸. O netrukus pasiremdamas tokiu sprendimu PIT apskritai pareiškė, kad baudos nėra baudžiamojo pobūdžio, be to, Bendrijos konkurencijos teisės veiksmingumas būtų rimtai pažeistas, jei būtų pripažinta, kad konkurencijos teisė kilo iš baudžiamosios teisės. Maža to – šiuo atžvilgiu sprendimas *Hüls* byloje, anot PIT, nėra svarbus, nes minėtame sprendime ETT nusprendė tik, kad nekaltumo prezumpcijos principas taikomas įmonėms taikomų konkurencijos taisyklių pažeidimo nagrinėjimo procedūroms, kai gali būti paskiriamos vienkartinės ar periodinės baudos⁴⁹.

Tokie EB teismų argumentai yra visiškai nesuprantami, nes nėra aišku, kodėl gi EB konkurencijos teisės procedūras pripažinus turinčiomis baudžiamąjį pobūdį būtų rimtai pažeistas konkurencijos teisės veiksmingumas. Baudžiamojo pobūdžio pripažinimas tiesiog suponotų reikalavimą suteikti visas teises, kylančias iš Konvencijos 6 straipsnio tiems asmenims, kurių atžvilgiu yra vykdomos atitinkamos procedūros. Priėmus tokią, atrodo, visiškai neproblemišką išvadą kyla nuostabą keliantis klausimas: ar teismai iš tiesų nori pasakyti, kad EB konkurencijos teisės veiksmingumas būtų rimtai pažeistas, jei asmenims būtų pripažintos visos teisės, kurias jiems garantuoja Konvencija?

3.2. Ar Lisabonos sutartis gali suteikti vilties?

Svarbiausias dalykas nagrinėjant, kokių pasikeitimų galima tikėtis nagrinėjamu klausimu išgaliojus Lisabonos sutarčiai, be abejonės, yra Europos Sąjungos įstojimas į Europos Tarybą bei tapimas Konvencijos šalimi⁵⁰. Toks įvykis neginčijamai sustiprintų Sąjungos patikimumą žmogaus teisių srityje, nes tuomet EŽTT turėtų jurisdikciją nagrinėti pareiškėjų skundus dėl Europos Sąjungos institucijų veiksmų ar teisės aktų, pažeidžiančių Konvencijos garantuojamas teises. Dėl šios priežasties įstojimo atveju potenciali Strasbūro ir Liuksemburgo teismų praktikos kolizija prarastų bet kokią reikšmę, nes tie, kurie manys, jog Bendrijos teismų taikoma asmens teisių apsauga nepasiekia Konvencijos nustatyto minimalaus teisių apsaugos lygio, savo petiją galės pateikti EŽTT⁵¹. Taigi, tokiu atveju asmenys galės skųstis EŽTT, kad jiems nebuvo suteiktos

Toward an EU Competition Court“ „Article – 6 – Proofing“ Antitrust Proceedings before the Commission? *World Competition: Law Economics Review*. 2007, 30(4): 595–622.

48 Byla C-338/00 P, *Volkswagen v. Commission*, § 96-97 [2003] ECR I-9189.

49 Byla T-276/04, *Compagnie Maritime Belge v. Commission*, § 66 (dar nepaskelbta rinkinyje).

50 Tiesa, reikia turėti omenyje, kad, be Lisabonos sutarties nevisiškai aiškios ateities perspektyvos, ES prisijungimo prie Konvencijos galimybės klausimas turėtų būti tinkamai išspręstas ir pačioje Europos Taryboje: šiuo metu tokį prisijungimą numato Konvencijos 14-asis protokolai, bet jis vis dar nėra išgaliojęs, nes jo nėra ratifikavusi vienintelė šalis iš visų Europos Tarybos narių – Rusijos Federacija. Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention CETS No.: 194 Iš *European Council* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-21]. <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=194&CM=8&DF=6/21/2009&CL=ENG>>.

51 Einarsson, Ó. J. EC Competition Law, Rights to Fair Trial. *Yearbook of European law*. 2006, 25: 555–614.

Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės Europos Komisijos atliekamo tyrimo pagal EB konkurencijos teisę metu.

Kita vertus, toks EŽTT jurisdikcijos išplėtimo aspektas suponuoja poreikį pakeisti EŽTT poziciją, išdėstyta *Bosphorus* byloje⁵². Šioje byloje EŽTT, išnagrinėjęs žmogaus teisių užtikrinimo mechanizmą Bendrijoje, nusprendė, kad akivaizdu, jog neegzistuoja jokia Konvencijos suteikiamų teisių garantavimo mechanizmo disfunkcija, dėl to negalima sakyti, jog pareiškėjo teisių apsauga buvo aiškiai nepakankama, todėl laikytina, kad pareiškėjo teisės į nuosavybę pažeistos nebuvo⁵³. Kitaip tariant, jei jau syki buvo pripažinęs, jog pareiškėjo teisės pažeistos nebuvo, nes Bendrijoje žmogaus teisių garantavimo mechanizmas veikia puikiai, EŽTT turės surasti sprendimą, kaip argumentuoti ES institucijų atliekamų veiksmų atitikties Konvencijai tikrinimą, ES tapus Konvencijos dalyve.

Išvados

1. Bylose, kurios nepatenka į klasikinės baudžiamosios teisės sritį, ypač svarbu nustatyti, ar iš tiesų nėra sprendžiamas asmens baudžiamojo kaltinimo klausimas (tokiu atveju jam turėtų būti pripažįstamos visos Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos garantijos). Vertinant, ar atitinkama priemonė prilygsta baudžiamajam kaltinimui remiantis EŽTT praktika iš esmės galima vadovautis tuo, ar tokia priemonė iš tiesų išreiškia įtariamą asmens atžvilgiu ir gali stipriai paveikti jo padėtį.

2. Pirmasis EŽTT baudžiamojo kaltinimo vertinimo kriterijus – teisės pažeidimo kvalifikavimas pagal nacionalinę teisę – yra tik pradinis atskaitos taškas sprendžiant baudžiamojo kaltinimo klausimą ir turi formalią santykinę reikšmę, todėl Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 5 dalis, aiškiai numatanti, kad Komisijos sprendimai nėra baudžiamosios teisės pobūdžio, nėra lemiantis elementas vertinant EB konkurencijos teisės procedūrų pobūdį.

3. Pagal antrąjį baudžiamojo kaltinimo vertinimo kriterijų – teisės pažeidimo pobūdį – išnagrinėjus Europos Komisijos vykdomas konkurencijos teisės procedūras matyti, kad tokios procedūros visiškai atitinka EŽTT išplėtotus šio kriterijaus aspektus.

4. Pagal EŽTT praktiką vertinant sankcijos pobūdį turi būti atsižvelgiama į maksimalų įstatyme nustatytą baudos dydį. Europos Komisijos galimybė skirti baudą iki 10 procentų įmonės metinės apyvartos akivaizdžiai vertintina kaip baudžiamoji sankcija atsižvelgiant į Europos žmogaus teisių komisijos sprendimą, kad galimybė pagal nacionalinius teisės aktus skirti baudą iki 5 procentų įmonės metinės apyvartos prilygsta baudžiamajai sankcijai.

5. Bendrijos teismų praktika dėl EB konkurencijos teisės procedūrų pobūdžio yra prieštaringa. Tačiau pastaruoju metu vyriaujantis EB teismų nenoras EB konkurencijos teisės procedūras pripažinti esančias baudžiamosios teisės pobūdžio yra visiškai nesu-

52 The relative autonomy of the EU human rights standard. *European Constitutional Law Review*. 2008, 4(2): 199–204.

53 *Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, § 165.

prantamas turint omenyje, kad tokio pobūdžio pripažinimas tiesiog suponuoatų reikala-
vimą suteikti visas teises, kylančias iš Konvencijos 6 straipsnio, tiems asmenims, kurių
atžvilgiu yra vykdomos atitinkamos procedūros.

6. Lisabonos sutartimi numatytas ES tapimas Konvencijos šalimi suteiktų teisę as-
menims, kurių atžvilgiu Europos Komisija atlieka tyrimą pagal EB konkurencijos teisę,
skūstis EŽTT dėl to, jog jiems nebuvo suteiktos Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos
garantijos. Tuo tarpu šiam teismui pradėjus tikrinti Sąjungos institucijų veiksmų ir aktų
atitiktį Konvencijai teks pakeisti savo praktikoje įtvirtintą poziciją, kad asmens teisių
apsauga laikytina pakankama.

Literatūra

- An Analysis of the Case Gurepka v. Ukraine*,
Judgement of the European Court of Hu-
man Rights Issued on 6 September 2005
(Application 61406/00). Legal Guide, 2006
[interaktyvus]. [žiūrėta 2009-05-17]. <[http://
www.legalguide.am/doc/materials_on_web-
site/materials_english/analysis/analysis_gu-
repka.pdf](http://www.legalguide.am/doc/materials_on_website/materials_english/analysis/analysis_gurepka.pdf)>.
- Andreangeli, A. *EU Competition Enforcement
And Human Rights*. Edward Elgar Publish-
ing, Inc., 2008.
- Andreangeli, A. Toward an EU Competition
Court“ „Article–6–Proofing“ Antitrust Pro-
ceedings before the Commission? *World
Competition: Law Economics Review*. 2007,
30(4).
- Balsyte-Lideikiene v. Lithuania*, 4 November
2008
- Bendenoun v. France*, 24 February 1994, § 47,
Series A no. 284.
- Benham v. United Kingdom*, 10 June 1996, §
56, Reports 1996-III
- Byla 26/75, *General Motors v. Commission*,
Generalinio advokato išvada byloje [1975]
ECR 1367.
- Byla 347/89, *Orkem v. Commission*, § 30 [1989]
ECR 3283.
- Byla C-185/95, *Baustahlgewebe v. Commis-
sion*, § 21 [1998] ECR I-8422.
- Byla C-199/92 P, *Hüls AG v. Commission*, §
150 [1999] ECR I-04287.
- Byla C-338/00 P, *Volkswagen v. Commission*, §
96-97 [2003] ECR I- 9189.
- Byla T-276/04, *Compagnie Maritime Belge v.
Commission*, § 66 (dar nepaskelbta rinkiny-
je).
- Byla T-279/02, *Degussa AG v. Commission*, §
115 [2006] ECR II-897.
- Byla T-36/05, *Coats Holdings Ltd and J & P
Coats Ltd v. Commission*, § 70 [2007] ECR
II-110 (santraukų paskelbimas).
- Byla T-38/02, *Groupe Danone v. Commission*,
§ 216 [2005] ECR II-4407.
- Byla T-62/98, *Volkswagen AG v. Commission*, §
281 [2000] ECR II-2707.
- Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Ano-
nim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, §
165.
- Campbell and Fell v. United Kingdom*, 28 June
1984, § 72, Series A no. 80.
- Cleary, Gottlieb, Steen & Hamilton, Interventi-
on of the European Company Lawyers' As-
sociation (ECLA) in Case no 56672/00, Se-
nator Lines GmbH against the 15 members
of the European Union, 22 June 2001.
- Deweert v. Belgium*, 27 February 1980, § 46, Se-
ries A no. 35
- Dijk, P.; Hoof, G. J. H.; Heringa, A. W. *Theory
and Practice of the European Convention on
Human Rights*. Martinus Nijhoff Publishers,
1998.
- Einarsson, Ó. J. EC Competition Law, Rights to
Fair Trial. *Yearbook of European Law*. 2006,
25.

- Emmerson, B. Q. C.; Ashworth, A. Q. C.; Macdonald, A. *Human Rights and Criminal Justice*. Second edition. London: Sweet&Maxwell, 2007.
- Engel and others v. Netherlands*, 8 June 1976, § 81, Series A no. 22.
- Europos Komisijos informacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-09]. <<http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/decisions/37792/en.pdf>>.
- Ezeh and Connors v. United Kingdom* [GC], no. 39665/98, 40086/98, § 86.
- Gomien, D. *The Short Guide to the European Convention on Human Rights*. Council of Europe, 2005.
- Jussila v. Finland* [GC], no. 73053/01, § 10.
- Kaplan v. United Kingdom*, 17 July 1980, § 150, D.R. 21, p. 5.
- Le Compte, Van Leuven ir de Meyere v. Belgium*, 23 June 1981, Series A no. 43.
- Lutz v. Germany*, 25 August 1987, Series A no. 123.
- Nehl, H. P. Changes in Legislation: Constitutional Reform and the Role of the Administrator. The Modernisation of European Competition Law: the Next ten Years. *A conference sponsored by Linklaters & Alliance and organised jointly with the Centre for European Legal Studies*. Cambridge, 2000.
- OOO Neste St. Petersburg ir ZAO Kirishavto-servoce, OOO Nevskaya Toplivnaya, ZAO Transservice, OOO Faeton, OOO PTK-Service v. Russia*, no. 69042/01, 69050/01, 69054/01, 69055/01, 69056/01, 69058/01.
- Ovey, C.; White, R. *Jacobs and White: The European Convention on Human Rights*. Oxford University Press, 2002.
- Öztürk v. Germany*, 21 February 1984, Series A no. 73.
- Pagal Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies a punktą skirtų baudų apskaičiavimo gairės. [2006] OL C 210/2.
- Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Amending the Control System of the Convention CETS No.: 194 *European Council* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-06-21]. <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=194&CM=8&DF=6/21/2009&CL=ENG>>.
- Rodger, B. J.; MacCulloch, A. *Competition Law and Policy in the EC and UK*. Third edition, London: Cavendish Publishing Limited, 2004.
- Schwarze, J.; Bechtold, R.; Bosch, W. *Deficiencies in European Community Competition Law. Critical Analysis of the Current Practice and Proposals for Change*. Stuttgart: GleissLutz Rechtsanwälte, 2008.
- Slater, D.; Thomas, S.; Waelbroeck, D. Competition Law Proceedings Before the European Commission and the Right to a Fair Trial: no Need for Reform? *European Competition Journal*. 2009, 5(1).
- Société Stenuit v. France*, § 62-65, Com. Rep, EHRR, Series A, no. 232-A.
- Société Stenuit v. France*, 27 February 1992, § 5, Series A, no. 232-A.
- Sujungtos bylos T-22/02 ir T-23/02, *Sumitomo Chemical v. Commission*, § 105[2005] ECR II-4065.
- Sujungtos bylos T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP ir T-61/02 OP, *Dresdner Bank AG and others v. Commission*, § 61 [2006] ECR II-3567.
- Sujungtos bylos T-67/00, T-68/00, T-71/00 ir T-78/00, *JFE Engineering v. Commission*, § 178 [2004] ECR II-2501.
- Štarienė, L. *Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio taikymo sritis: civilinių teisių ir pareigų bei baudžiamojo kaltinimo klausimai*. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija [interaktyvus]. Vilnius, 2005 [žiūrėta 2009-05-16]. <http://tm.infolex.lt/?item=stras_publ>.
- Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. [2003] OL L1/1.
- The Relative Autonomy of the EU Human Rights Standard. *European Constitutional Law Review*, 2008, 4(2).

Weber v. Switzerland, 22 May 1990, § 33, Series A no. 177.

Wils, W. P. J. *Efficiency and Justice in European Antitrust Enforcement*. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing, 2008.

THE NATURE OF EC COMPETITION PROCEEDINGS: SHOULD ARTICLE 6 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS BE APPLICABLE IN SUCH PROCEEDINGS?

Justina Balciunaite

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *While examining the infringements of Articles 81 and 82 of the Treaty of the European Community (hereinafter referred to as the Treaty) the European Commission bases its actions on the provisions of the Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty (hereinafter referred to as the Regulation No. 1/2003). Because of a very wide discretion of the European Commission provided for by the abovementioned legislation, because of the amount of fines which can be imposed on companies which infringe the EC competition rules as well as because of other aspects one may consider whether the proceedings of the EC competition law amount to criminal proceedings, according to which the rights set forth in Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as the Convention) must be granted to persons accused of a criminal offence.*

It should be noted that the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the Court) always discretionarily decides if a certain action should be regarded as a criminal offence. The author of the present article discusses the criteria for such decisions of the Court and analyzes the question whether the EC competition proceedings based on the Regulation No. 1/2003 and developed in the case law of the Court correspond to those criteria (in other words, whether, according to the case law of the Court, the EC competition proceedings should be regarded as criminal). Also the major change in the case law of the EC courts on this issue is presented. After a review of the current situation the changes made by the Lisbon Treaty regarding the issue under investigation are reviewed and the complexity of the issue of the future case law of the Court relevant to such changes is stressed.

The article ends with a summary of the analyzed issues and conclusions drawn from the results of the investigation.

Keywords: *EC competition law, qualification of an offence, criminal charge, nature of an offence, nature and severity of a sanction, fines imposed by the European Commission, case law of the European Court of Human Rights, Engel criteria.*

Justina Balčiūnaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: Europos Sąjungos konkurencijos teisė, žmogaus teisės, Europos Žmogaus Teisių Konvencijos mechanizmas.

Justina Balciunaite, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of European Union Law, doctoral student. Research interests: EU competition law, human rights, the mechanism of the European Convention on Human Rights.